

DOI:

УДК 342.7(045)

В. Ю. Швачка,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6824-2984>

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ, ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: vshvachka@ukr.net

Мета: дослідити основні виклики, з якими стикається особа при реалізації свого конституційного права на доступ до правосуддя в умовах воєнного стану та визначити основні шляхи їх вирішення аспекти реалізації права особи на доступ до правосуддя в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: в процесі підготовки статті було застосовано систему філософських, загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема для дослідження міжнародного досвіду правового регулювання права особи на доступ до правосуддя та його закріплення на рівні національного законодавства було застосовано системний та порівняльно-правовий методи наукового дослідження. Структурно-функціональний метод дозволив більш чітко визначити зміст поняття «доступ до правосуддя» як складову принципу верховенства права. **Результати:** висвітлено основні аспекти реалізації права особи на доступ до правосуддя в умовах воєнного стану; проведено аналіз змісту поняття «доступ до правосуддя»; з'ясовано основні виклики, з якими стикається система правосуддя в умовах воєнного стану та досліджено основні шляхи їх вирішення; встановлено, що на сьогоднішній день основним не вирішеним питанням залишається часте і тривале відключення судових установ від електропостачання, наслідком якого є фактична зупинка їх діяльності, що призводить до порушення процесуальних строків і є суттєвою перешкодою у реалізації особою свого конституційного права на доступ до правосуддя.

Ключові слова: доступ до правосуддя; доступ до суду; верховенство права; право на справедливий суд; правовий режим дії воєнного стану.

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасному світі верховенство права є однією з найвищих демократичних цінностей. Доступ до правосуддя є складовою принципу верховенства права. За відсутності доступу до правосуддя особа не може реалізувати своє конституційне право на судовий захист.

Дотримання принципу «доступ до правосуддя» є гарантією захисту прав людини на справедливий суд. Держава повинна створити всі умови, щоб громадянин мав повноцінний доступ до правосуддя з метою захисту свого порушеного або оспорюваного права та швидкого і ефективного його відновлення.

Навіть часткове обмеження права особи на доступ до правосуддя призводить до порушення інших її прав та свобод, адже у більшості випадків лише звернення до суду є єдиним ефективним способом відновлення порушеного права.

Початок бойових дій на території України та введення правового режиму воєнного стану призвело до часткового обмеження конституційних прав людини, що обумовлено об'єктивною необхідністю.

Водночас право особи на доступ до правосуддя відноситься до тієї категорії прав, обмеження якого не допускається навіть під час дії правового режиму воєнного стану. Держава повинна створити належні умови для реалізації осо-

бою свого конституційного права на доступ до правосуддя

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Доступ до правосуддя є складною і багатогранною категорією, яка була і є об'єктом дослідження науковців. Окремі аспекти даного питання досліджували: О.Р. Балацька, Я.О. Берназюк, Н.М. Грень, В.В. Горбалінський, Д.К. Задаля, В.В. Комаров, О.П. Кучинська, Н.Ю. Сакара, М.І. Смокович та інші.

Мета статті. Реалізація права особи на справедливий і неупереджений розгляд справи судом залежить також і від наявності фізичної можливості особи звернутися до суду та бути учасником судового процесу.

Забезпечення державою безпечних умов та стабільної діяльності судових органів під час воєнного стану є надскладним завданням та потребує наукового дослідження.

Враховуючи реалії сьогодення автор ставить за мету дослідити основні виклики, з якими стикається особа при реалізації свого конституційного права на доступ до правосуддя в умовах воєнного стану та визначити основні шляхи їх вирішення.

Пошук та впровадження дієвих механізмів реалізації права особи на доступ до правосуддя під час дії правового режиму воєнного стану сприятиме забезпеченню дії принципу верховенства права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у своїй доповіді про Правовладдя констатувала: «що кожному має бути надано можливість оспорити дії та рішення влади, що не відповідають правам або інтересам особи. Заборона такого оспорювання є порушенням правовладдя. Зазвичай такі оспорювання подаються до суду, однак у деяких країнах дозволено альтернативне оспорювання у менш формальних інстанціях, що залагоджують спори, після чого апеляцію може бути подано до суду» [10].

Україна, як демократична країна, теж гарантує кожному право на доступ до правосуддя, а ст. 55 Конституції України: «кожному гарантує право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів міс-

цевого самоврядування, посадових і службових осіб» [1].

Конституційний Суд України ще у 1997 році здійснив тлумачення частини 1 ст. 55 Конституції України, зазначивши у своєму рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп/1997, що положення даної статті: «закріплюють одну з найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так й інших прав та свобод людини і громадянина. Частина перша статті 55 Конституції України відповідає зобов'язанням України, які виникли, зокрема, у зв'язку з ратифікацією Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і основних свобод людини (Рим, 1950 рік), що згідно зі статтею 9 Конституції України є частиною національного законодавства України» [5].

Водночас серед науковців відсутній єдиний підхід до розмежування поняття «доступ до правосуддя» і «доступ до суду». Частина науковців ототожнюють дані поняття і вживають їх як синоніми, інші як ціле і складову.

Так, В. Комаров і Н. Сакара, розглядаючи сутність поняття доступ до правосуддя у широкому розумінні ототожнюють його з правом на справедливий судовий зазначаючи: «що кожна особа повинна мати можливість ініціювати судовий розгляд справи щодо своїх цивільних прав і свобод та отримати справедливий і ефективний судовий захист» [12, с. 15–16].

Доступність правосуддя є стандартом, який відображає вимоги до ефективного та справедливого судового захисту, що полягає в необмеженій судовій юрисдикції, належних судових процедурах та безперешкодному зверненні будь-якої особи до судової установи.

О.П. Кучинська, О.В. Щиголь у найбільш загальному значенні розглядають доступ до правосуддя: «як можливість особи вільно та безперешкодно ініціювати процесуальну діяльність суду або вступити у вже розпочатий процес і брати в ньому участь для забезпечення ефективного захисту і поновлення своїх порушених прав, а також досягнення справедливості» [13, с. 24].

Н.П. Грень поняття доступ до суду розуміє буквально: «як фізичну, юридичну, процесуальну й економічну безперешкодну можливість

звернення до суду та отримання справедливого рішення без попередніх спеціальних дозволів, проходження певних процедур, досудових засобів урегулювання спорів, інших додаткових обтяжень для заявника» [9, с. 132].

Розмежуючи поняття «право на доступ до суду» (right of access to the courts) та «право на доступ до правосуддя» (right of access to justice), варто погодитись з позицією О.П. Кучинської та О.В. Щиголь, які у широкому розумінні ототожнюють дані поняття. Водночас, у вузькому розумінні, на їх думку, суд визначається: «як державний орган, що належить до судової гілки влади, а правосуддя – як його провідна та єдина функція, що полягає в розгляді судом відповідних категорій справ. Очевидно, це свідчить про наявність певних відмінностей між правом на доступ до суду як можливості особи звернутися до суду відповідної інстанції та юрисдикції і правом на доступ до правосуддя як можливості особи ініціювати провадження, у т.ч. судовий розгляд, та брати в ньому активну участь з метою захисту й поновлення своїх прав. Отже, доступ до правосуддя передбачає не лише можливість формального звернення особою до судових органів, а й реальне здійснення ними своїх повноважень щодо вирішення поставленого питання із залученням такої особи до провадження. З огляду на це, вважаємо, що право на доступ до суду є вужчим поняттям, яке входить до змісту доступу до правосуддя» [13, с. 24].

Норми міжнародного та європейського права наголошують на необхідності забезпечення ефективних механізмів захисту прав людини, у тому числі шляхом гарантування права доступу до правосуддя та справедливий суд.

Так, статтю 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачається: «що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Аналогічна норма міститься в ст. 47 Хартії основних прав Європейського Союзу, яка пе-

редбачає: «що кожна людина має право на справедливий та відкритий судовий розгляд у відповідні терміни незалежним і неупередженим судом, раніше створеним законом».

О.Р. Балацька зазначає, що прецедентна практика європейських судів у багатьох справах свідчить: «що основною складовою права на справедливий суд є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права» [7].

Зокрема у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» на думку ЄСПЛ: «було б немислимим, щоб стаття 6 пункт перший містила детальний опис наданих сторонам процесуальних гарантій у цивільних справах і не захищала би в першу чергу те, що дає можливість практично користуватися такими гарантіями – доступу до суду. Такі характеристики процесу, як справедливість, публічність, динамізм, позбавляються сенсу, якщо немає самого судового розгляду. Все вищенаведене свідчить про те, що право доступу до правосуддя є одним із невід'ємних складових права, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції» [6].

Відповідно до ст. 46 Конвенції та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими для України, а право на доступ до правосуддя є одним з конституційних прав особи в Україні.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та введенням правового режиму воєнного стану виникли обставини, що призвели до обмеження конституційних прав громадян.

На думку М.І. Смоковича: «забезпечення здійснення правосуддя судами та уможливлення реальної доступності до правосуддя, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, є складним багатоаспектним питанням, що передбачає широкий спектр заходів і засобів, завдяки яким: а) кожен має не лише реальну можливість звернутися до судових органів, а й дієво скористатися перевагами процедури судового

розгляду та отримати належний захист своїх прав; б) забезпечується реалізація конституційної вимоги щодо сталої системності правового порядку в організації та діяльності органів державної влади, зокрема й судових органів як державних інституцій, наділеними виключними владними повноваженнями у механізмі держави у сфері здійснення правосуддя» [15, с. 453].

Діяльність судів не може бути припинена навіть під час дії правового режиму воєнного стану, а право кожного на доступ до суду та правосуддя повинно гарантуватись державою. Водночас, забезпечити безперебійну роботу судів на території ведення бойових дій є неможливим.

Створення умов для реалізації права громадян на доступ до правосуддя в умовах дії правового режиму воєнного стану є складним питанням, вирішення якого потребує прийняття швидких та виважених рішень.

03.03.2022 року Верховна Рада прийняла закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яким надано право голові Верховного Суду за поданням Вищої ради правосуддя право припиняти роботу суду у зв'язку з військовими діями з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя (щодо зміни підсудності) [3].

Це в свою чергу сприяло вирішенню певних проблем.

Так, на підставі розпоряджень голови Верховного Суду у період з 06 березня 2022 року до 30 жовтня 2023 року у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час дії режиму воєнного стану було змінено територіальну підсудність розгляду судових справ, що перебували на розгляді 201 суду з одночасним припиненням їх діяльності, а суддів було направлено у відрядження до інших судів (Донецька область – 14, Житомирська область - 3, Запорізька область – 18, Київська область - 4, Луганська область– 16, Миколаївська область – 3, Сумська область – 4, Чернігівська область – 26, Херсонська область – 23, Харківська область– 24, АР Крим - 66) [14].

Після звільнення окупованих територій суди відновлювали свою роботу, а судді повертались

з відрядження. Станом на 30 жовтня 2023 року 59 судів відновили свою роботу.

Серед судів, що відновили свою роботу протягом 2023 року, можна виокремити районні суди Житомирської, Київської, Миколаївської, Чернігівської, а також частково Сумської, Харківської, Херсонської та Донецької областей, а відрядження суддів були достроково припинені і вони повернулись до відновлених судів.

Найбільша кількість судів, що припинили і не відновили свою діяльність на сьогоднішній день є суди території, розташування яких залишаються окупованими.

Таким чином, надання голові Верховного Суду повноважень щодо зміни підсудності дозволило забезпечити швидке переміщення органів судової влади з тимчасово окупованих та територій активних бойових дій на відносно безпечні території України, а після звільнення територій відновити роботу судів за основним місцем їх розташування, що сприяє забезпеченню доступу особи до правосуддя.

Ще одним дієвим засобом, що сприяє доступу осіб до правосуддя стало запровадження повноцінного електронного суду, що забезпечило швидкий та ефективний доступ до правосуддя фізичним та юридичним особам шляхом використання підсистеми «Електронний Суд» у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Це стало можливим завдяки внесенню відповідних змін до процесуальних кодексів у червні 2023 року.

Такі нововведення є особливо цінними у період дії правового режиму воєнного стану, оскільки забезпечують реалізацію права особи на вільний доступ до правосуддя навіть у такі складні часи.

Як вірно стверджують В.В. Горбалінський та Д.К. Задаля: «сучасна епоха пропонує багато можливостей для безпечного обміну документами та відвідування судових засідань у режимі відеоконференції, що дозволяє розширити судовий захист як ніколи раніше» [8, с. 266].

Забезпечення обміну документами та проведення судових засідань у режимі відеоконференції сприяє реалізації права людини на звер-

нення до суду з метою захисту її порушених прав.

Водночас всі ці заходи не вирішують усіх нагальних потреб.

Українською Гельсенською спілкою з прав людини у 2023 році було здійснено моніторинг основних проблем, що перешкоджають нормальній роботі судових інстанцій та перешкоджають доступу до правосуддя.

За результатами якого було встановлено, що на першому місці є: «проблеми з електропостачанням судових установ (30%); повітряна тривога, в тому числі неможливість потрапити до приміщення суду, зриви судових засідань, які вже розпочалися (25%); системні проблеми з електрикою у судових установах з одночасними повітряними тривогами (20%); неможливість зв'язатися телефоном з працівниками апарату та канцелярії суду (15%); не повідомлення про судові засідання внаслідок проблем роботи Укрпошти та мобільного зв'язку (5%); не працював сайт «Судова влада» (5%)» [11].

Отже, найважливішими проблемами у діяльності судів під час дії воєнного стану, окрім постійних обстрілів у районах бойових дій є також перебої з електропостачанням судових органів та часті повітряні тривоги, які потребують евакуації людей з будівель судів, відкладення судових засідань.

Висновки. В умовах триваючого військового конфлікту в Україні, що обумовлений повномасштабним вторгненням російської федерації, судова система країни зіткнулася з численними викликами. Водночас внесення змін до діючого законодавства, запровадження електронного доступу до суду, використання захищених засобів зв'язку та електронного обміну процесуальними документами дозволило частково вирішити проблеми, що виникли через вторгнення російської федерації.

На сьогоднішній день невирішеним питанням залишається часте і тривале відключення судових установ від електропостачання, наслідком якого є фактична зупинка їх діяльності, що призводить до порушення процесуальних строків. Забезпечення автономної роботи суду під час відключення електроенергії сприятиме відновленню відносно стабільної роботи судової

системи та дозволить особі своєчасно (без затримок та затягування) відновити своє порушене право та реалізувати своє конституційне право на доступ до правосуддя.

Література

1. Конституція України у редакції станом на 9 квіт. 2024 р. *Верховна Рада України*. Київ: *Право*, 2024.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення: 09.04.2024).

3. Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя: Закон України від 15.03.2022 р. № 2128-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023 № 3200-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25 груд. 1997 року № 9-зп/1997.

6. Справа "Golder v. The United Kingdom", заява № 4451/70, рішення від 21.02.1975. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/oglyad_prakt_kgs_1.pdf.

7. Балацька О.Р. Право на доступ до суду у європейській системі захисту прав людини. *Право і суспільство*, 2022 № 4. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/cfb3a76c-0a7c-46bd-b8e8-7126141426d3/content>.

8. Горбалінський В.В., Задаля Д.К. Доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. *Юридич-*

ний науковий електронний журнал. № 8/2022. С. 263- 266 URL: http://lsej.org.ua/8_2022/56.pdf.

9. Грень Н.М. Право на справедливий суд: проблеми доступності та публічності. *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. 2015. № 825. С. 132–137. URL: http://nbuv.gov.ua/ujm/vnulpurn_2015_825_23 12.

10. Доповідь про Правовладдя. Європейська комісія «За демократію через право» (*Венеціанська комісія*). Ухвалено Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 бер. 2011 року). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2011)003rev2-ukr).

11. Звіт за результатами моніторингу «Наслідки воєнних дій в сфері захисту прав людини, доступу до судової системи та правосуддя». Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Naslidky-voiennykh-diy-u-sferi-zakhystu-prav-liudyny-dostupu-do-sudovoi-systemy-ta-pravosuddia-1.pdf>.

12. Комаров В.В., Сакара Н.Ю. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві : навч. посіб. Харків: національна юридична академія України імені Я. Мудрого, 2007. 42 с.

13. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Поняття та зміст доступу до правосуддя в кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 20-29. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_KUCHYNSKA_SHCHYHOL.pdf.

14. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporyadjennya/Zagalna_tablica_sudiv_30_10_2023.pdf.

15. Смокович М.І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. С. 450- 455.

References

1. Konstytutsiya Ukrainy u redaktsiyi stanom na 9 kvit. 2024 r. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Kyiv: Pravo, 2024.

2. Pro pravovyy rezhy m voyennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 trav. 2015 r. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (data zvernennya: 09.04.2024).

3. Pro vnesennya zmin do rozdil u XII «Prykintsevi ta perekhidni polozhennya» Zakonu Ukrainy «Pro sudoustriy i status suddiv» shchodo zabezpechennya staloho funktsionuvannya sudovoyi vlady v period vidsutnosti povnovazhnoho skladu Vyschoyi rady pravosuddya: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 r. № 2128-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text> (data zvernennya: 18.04.2024).

4. Zakon Ukrainy “Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo obov'yazkovoyi reyestratsiyi ta vykorystannya elektronnykh kabinetiv v Yedyniy sudoviy informatsiyno-telekomunikatsiyniy systemi abo yiyi okremiy pidsystemi (moduli), shcho zabezpechuye obmin dokumentamy vid 29.06.2023 № 3200-IKH URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.

5. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiynym zvernennym hromadyan Protsenko Rayisy Mykolayivny, Yaroshenko Poliny Petrivny ta inshykh hromadyan shchodo ofitsiynoho tlumachennya statey 55, 64, 124 Konstytutsiyi Ukrainy (sprava za zvernennym zhyteliv mista Zhovti Vody) vid 25 hrud. 1997 roku № 9-zp/1997.

6. Sprava "Golder v. The United Kingdom", zayava № 4451/70, rishennya vid 21.02.1975. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/oglyad_prakt_kgs_1.pdf.

7. Balats'ka O.R. Pravo na dostup do sudu u yevropeys'kiy systemi zakhystu prav lyudyny. *Pravo i suspil'stvo*, 2022 № 4. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/cfb3a76c-0a7c-46bd-b8e8-7126141426d3/content>.

8. Horbalins'ky V.V., Zadalya D.K. Dostup do pravosuddya v umovakh voyennoho stanu. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 8/2022. С. 263- 266 URL: http://lsej.org.ua/8_2022/56.pdf.

9. Hren' N.M. Pravo na spravedlyvyy sud: problemy dostupnosti ta publichnosti. *Visnyk Natsional'noho universytetu L'vivs'ka politekhniky*.

2015. № 825. S. 132–137. URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/vnulpurn_2015_825_23 12.

10. Dopovid' pro Pravovladdya. Yevropeys'ka komisiya «Za demokratiyu cherez pravo» (*Venetsians'ka komisiya*). Ukhvaleno Venetsiys'koyu Komisiyeyu na yiyi 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiya, 25–26 ber. 2011 roku). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr).

11. Zvit za rezul'tatamy monitorynhu «Naslidky voyennykh diy v sferi zakhystu prav lyudyny, dostupu do sudovoyi systemy ta pravosuddya». *Ukrayins'ka Hel'sins'ka spilka z prav lyudyny*. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Naslidky-voiennykh-diy-u-sferi-zakhystu-prav-liudyny-dostupu-do-sudovoi-systemy-ta-pravosuddia-1.pdf>.

12. Komarov V.V., Sakara N.YU. *Pravo na spravedlyvyy sudovyy roz'hlyad u*

tsyvil'nomu sudochynstvi: navch.posib. Kharkiv: natsional'na yurydychna akademiya ukrayiny imeni YA. Mudroho, 2007. 42 s.

13. Kuchyns'ka O.P., Shchyhol' O.V. Ponyattya ta zmist dostupu do pravosuddya v kryminal'nomu protsesi Ukrainy. *Visnyk kryminal'noho sudochynstva*. 2019. № 3. S. 20-29. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_KUC_HYNSKA_SHCHYHOL.pdf.

14. Perelik sudiv, terytorial'nu pidsudnist' yakyykh bulo zmineno u zv'yazku z nemozhlyvisty zdiysnyuvaty pravosuddya pid chas voyennoho stanu URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporyadjennya/Zagalna_tablica_sudiv_30_10_2023.pdf

15. Smokovych M.I. Zdiysnennya pravosuddya v umovakh voyennoho stanu: do pytannya zakonodavchykh zmin. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*, 2022. S. 450- 455.

ACCESS TO JUSTICE AS A COMPONENT OF THE RULE OF LAW UNDER MARTIAL LAW

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mail: vshvachka@ukr.net

Purpose: to study the main challenges faced by a person in exercising his or her constitutional right of access to justice under martial law and to identify the main ways of overcoming them Aspects of exercising a person's right of access to justice under martial law. **Research methods:** in the course of preparing the article, the author used a system of philosophical, general scientific and special methods. In particular, in order to study the international experience of legal regulation of the right of an individual to access to justice and its consolidation at the level of national legislation, the author used the systematic and comparative legal methods of scientific research. The structural-functional method made it possible to define more clearly the content of the concept of "access to justice" as a component of the rule of law. **Results:** The article highlights the main aspects of the implementation of the individual's right of access to justice under martial law; analyses the content of the concept of "access to justice"; identifies the main challenges faced by the judicial system under martial law and explores the main ways of their solution; establishes that the main unresolved problem today is the frequent and prolonged disconnection of judicial institutions from the power supply, which results in the effective suspension of their activities, which leads to the violation of procedural deadlines and which, in essence, constitutes a violation of the principle of the rule of law.

Key words: access to justice; access to the courts; the rule of law; the right to a fair trial; the legal regime of martial law.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2024